

چکیده

بعضی از ما مربیان فکر می‌کنیم ایجاد تحول در کلاس درس کار سخت و دشواری است، در صورتی که با کمی تفکر می‌توانیم از راه برقراری ارتباط صحیح با دانش‌آموز و انجام کارهای ساده و راحت، دل و روح دانش‌آموزان را تسخیر و تحولی بزرگ در روح و روان آن‌ها ایجاد کنیم. با برقراری ارتباط صحیح، زمینه پذیرش در دانش‌آموز به‌وجود خواهد آمد. اگر دانش‌آموزان ما را نپذیرند، با اجرای بهترین روش تدریس در کلاس هم موفقیت چندانی به‌دست نخواهیم آورد. با ارتباط درست و ایجاد اندک تغییرات در محیط کلاس، مانند آوردن چندشاخه گل، نصب نقاشی بچه‌ها بر دیوار، جابه‌جا کردن صندلی‌ها و استفاده از ابزار روز، می‌توان فضای کلاس را عوض و نگرش فراگیرنده را در یادگیری خوشایند و زیبا کرد. بهتر است هنگام مواجه شدن با مشکل، یا به هنگام انتظار برای دریافت پاسخ، به موقع سکوت کنیم و فرصت فکر کردن و حتی اشتباه را به دانش‌آموزان بدهیم تا آنان ضمن کسب تجربه از اشتباه، اندیشیدن و مهارت فکر کردن را بیاموزند. ما می‌توانیم با تقویت قدرت تشخیص و تفکر دانش‌آموزان، ذوق و شوق یادگیری و علم‌آموزی را در آنان شعله‌ور کنیم.

لازم است این نکته مهم را به دانش‌آموزان تفهیم کنیم که یادگیری منحصر به چهار دیواری کلاس و مدرسه و زمانی خاص نیست بلکه در هر جا (خانه، کوچه، مسجد، مسافرت، کتابخانه، روستا، شهر، طبیعت و پارک و ...)، در هر زمان (روز، شب، تابستان و ...) و از هر چیز و فردی (مانند رادیو، تلویزیون، کتاب، روزنامه، پدر و مادر، دوست و جامعه) می‌توان درس علم و ادب آموخت و دائماً در حال تفکر و یادگیری و تغییر و تحول بود.

مقدمه

بدیهی است هر کسی یا هر موجودی، اگر علاقه‌ای به کسی یا چیزی نداشته باشد و او را نپسندد، نمی‌تواند با او گفت‌وگو کند، راه برود، بگوید، بخندد، یا ارتباط برقرار کند.

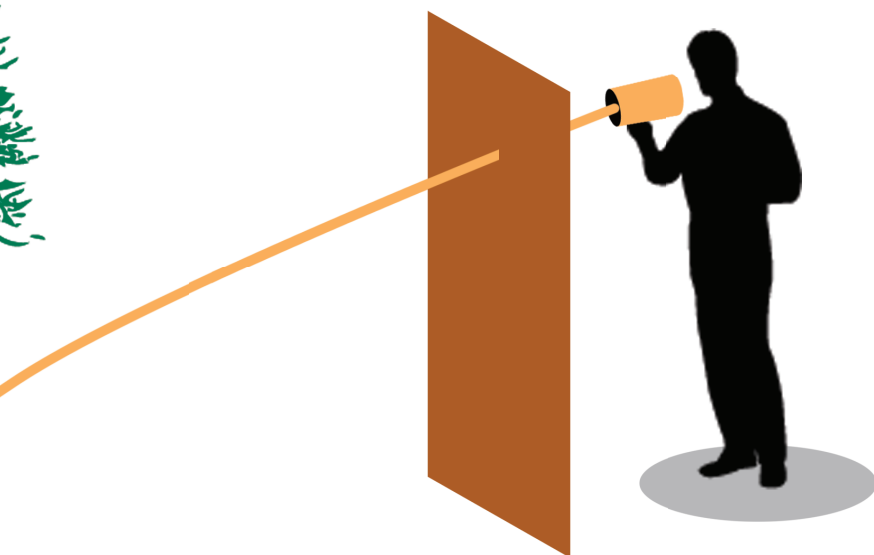
در طبیعت نیز چنین قاعده‌ای مشاهده می‌شود. درختی که سرسبز است و میوه خوب می‌دهد، شادابی‌اش به این دلیل است که با محیط سازگار شده است. آب، هوا و خاک آنجا را می‌پسندد و با محیط ارتباط خوبی برقرار کرده است، برای مثال، اگر نهال درخت پرتقال را که در مازندران محصول خوبی می‌دهد، به سمنان که سرزمینی کویری است انتقال دهند و در آنجا کشت کنند، چون درخت پرتقال نمی‌تواند با خاک، هوا و محیط کویری ارتباط خوبی برقرار کند و سازگار شود، پژمرده می‌شود و ثمر نمی‌دهد. همچنین است اگر نهال پسته‌ای را که در استان سمنان محصول خوبی می‌دهد، به مازندران انتقال دهند.

در مدرسه هم بین معلم و دانش‌آموز چنین قاعده‌ای وجود دارد. زمانی استعداد دانش‌آموز شکوفا و بارور می‌شود که معلم بتواند هنرمندانه و با خلق موقعیت جدید، با او ارتباط برقرار کند و دانش‌آموز معلم را بپذیرد.

محمد صالحی سوادکوه کمرودی

سوادکوه، مازندران

ارتباط؛ خیابانی دو طرفه

برقراری ارتباط

وقتی می‌خواهیم مطالبی یا مفاهیمی را در کلاس به دانش‌آموزان انتقال دهیم، قبل از ارائه مطالب یا مفاهیم، لازم است با نگاهی محبت‌آمیز لبخند، تعریف خاطر، پرسیدن چیستان یا بیان لطیفه، آرامش درونی را در دانش‌آموزان ایجاد و زمینه ارتباط درست و صحیح را در فراگیرنده فراهم کنیم، زیرا تا ارتباط برقرار نشود، اگر بهترین مطالب علمی و آموزنده را هم در کلاس ارائه کنیم، روی دانش‌آموزان تأثیری نخواهد داشت. موضوعات در فضای کلاس معلق می‌مانند و تلاش و حرص خوردنمان در تفهیم مطالب بی‌فایده خواهد بود.

بدانیم از چه نقطه‌ای شروع کنیم

گاهی بعضی از ما به‌عنوان معلم، بدون اینکه بدانیم دانش‌آموزان از نظر علمی و تربیتی در چه سطحی هستند تدریس را شروع می‌کنیم. برای مثال، اگر شخصی نشانی خانه ما را نداند و با ما تماس بگیرد و نشانی بخواهد، معمولاً اولین سؤالی که از او می‌پرسیم این است که شما اکنون کجا یا در کدام شهر هستید؟ اول باید بدانیم طرف مقابل ما در چه موقعیت یا مکانی قرار دارد، تا بتوانیم او را برای رسیدن به مقصد کمک کنیم. به همین ترتیب،

هرگاه موقعیت علمی و تربیتی هر دانش‌آموز را بدانیم و تشخیص دهیم، بهتر می‌توانیم با او ارتباط برقرار کنیم و به سوی هدف، هدایت و راهنمایی‌اش کنیم.

محیط کلاس را دائماً عوض کنیم

با نصب دست نوشته‌ها و نقاشی‌های بچه‌ها روی دیوار، قرار دادن چند شاخه گل در کلاس و گذاشتن چند صندلی در گوشه کلاس (برای بچه‌هایی که خسته شده‌اند و به استراحت نیاز دارند) می‌توان در فضای کلاس تنوع ایجاد کرد. همچنین گاهی خواندن شعر توسط بچه‌ها، تدریس درس جدید توسط آن‌ها و پرسیدن سؤال از هم‌کلاسی‌ها فضای کلاس را عوض می‌کند. با این شیوه‌ها، تنوع ذهنی و احساس نو به‌وجود خواهد آمد. با به‌وجود آمدن فضای جدید و شاد در کلاس، بچه‌ها نه تنها احساس شادی می‌کنند، بلکه امنیت روانی‌شان نیز تأمین می‌شود. در فضای جدید می‌توان با آرامش بیشتری با معلم ارتباط برقرار کرد.

علاقه معلم به تدریس، بر اشتیاق یادگیری دانش‌آموز می‌افزاید

فرق معلم با معلم دیگر در مدرک و تخصص او نیست، بلکه در شوق و ذوق کلاس‌داری و تدریس است. روشن است معلمی که با علاقه کار می‌کند و با بچه‌ها خوب حرف می‌زند، نسبت به معلمی که با بی‌حوصلگی با بچه‌ها کار می‌کند، چه اندازه مؤثرتر است. میل و اشتیاق حسی مسری است و معلم می‌تواند آن را به دانش‌آموزان منتقل کند.

هر جا می تواند کلاس درس باشد

همیشه نکته‌های خوب و آموزنده را جلوی چشم دانش‌آموزان در دفتری یادداشت کنیم تا آن‌ها عملاً بیاموزند که می‌توانند درس‌های آموزنده را یادداشت کنند

نکته‌هایی را که در کلاس، خانه، مسافرت، یا از روزنامه، تلویزیون و رادیو می‌آموزیم و یادداشت می‌کنیم، متناسب با سن و فکر بچه‌ها و در ارتباط با مباحث درسی، برایشان بیان کنیم. مثلاً در درس انشا ضرب‌المثل‌هایی را که در کوچه و محله، بازار، کتاب و روزنامه‌ها خوانده و شنیده‌ایم در کلاس طرح کنیم و برای بچه‌ها توضیح دهیم که آن مثل را از کجا برداشته و یادداشت کرده‌ایم. با این شیوه، به‌صورت غیرمستقیم به دانش‌آموزان یاد می‌دهیم که همه‌جا می‌شود مطالبی را یاد گرفت و کشف کرد و با نوشتن حفظ و نگهداری‌شان کرد. فرمایش پیامبر(ص) است که فرموده: «با نوشتن، علم را زنجیر کنید». این سخن زیبا را سرلوحهٔ فراگیری علم و دانش بچه‌ها قرار دهیم.

برای حرف، رفتار و عمل دانش‌آموزان اهمیت

قائل شویم

حرکت و رفتار معلم بیش از گفتار او اهمیت دارد. دانش‌آموزان بیش از هر چیز شاهد و نظاره‌گر رفتار معلم هستند. یکی از رفتارهایی که نشان می‌دهد معلمان به دانش‌آموزان اهمیت می‌دهند و به آن‌ها علاقه‌مندند، گوش دادن به صحبت‌های آن‌هاست. یادگیری مانند خیابانی دوطرفه است، نه یکطرفه.

بعضی از ما متأسفانه بعد از طرح سؤال، به‌جای اینکه منتظر بمانیم، خودمان پاسخ می‌دهیم. مویز می‌گوید: لحظاتی صبر کنید. اگر می‌خواهید معلم خوبی باشید، باید با سکوت، آرامش را برقرار کنید. در همین لحظات آرام است که بعضی از پرخاص‌ترین تفکرات به‌وجود می‌آیند. پس سکوت را نشکنید. محیط عاطفی و آرامش در کلاس، یادگیری را افزایش می‌دهد.

به این نکته هم باید توجه کنیم که اگر دانش‌آموزی گرسنه باشد لازم است معلم به او خوراکی بدهد. اگر هم حالش خوب نباشد، معلم می‌تواند به او جوشانده یا آب بدهد؛ اگرچه ممکن است این کار خیلی ساده باشد، اما حامل پیام مهمی است که باعث می‌شود دانش‌آموز بداند می‌تواند به معلم اطمینان کند و مشکلات درونی، درسی و اجتماعی خود را برایش بیان کند و با او رابطهٔ عاطفی داشته باشد.

منبع

رشد مدیریت مدرسه. دفتر انتشارات کمک‌آموزشی. دورهٔ ششم، اسفند ۸۶. تهران.

ما هم مثل دانش‌آموزان مواردی را نمی‌دانیم

روشن است معلم جواب همهٔ مسائل علمی را نمی‌داند. اگر پاسخ مسئله‌ای را نمی‌دانستیم، بهتر است راحت به دانش‌آموزان بگوییم ما هم مثل شما بعضی چیزها را نمی‌دانیم و مثلاً پیشنهاد کنیم برای به‌دست آوردن پاسخ با هم تحقیق و جست‌وجو کنیم، ببینیم چه کسی زودتر جواب را پیدا می‌کند. با این کار، معلم نه‌تنها اعتبارش را از دست نمی‌دهد، بلکه اعتماد دانش‌آموزان را نیز جلب می‌کند.

پالمس می‌گوید: «همهٔ ما می‌دانیم که «کمال»

یک ماسک و نقاب مثبت است. بنابراین، به افرادی که پشت نقاب همه چیز را می‌دانم پنهان می‌شوند، اعتماد نمی‌کنیم. آن‌ها رو راست و صادق نیستند» (مدیریت مدرسه، ۲۶:۸۶). افرادی که با آن‌ها عمیق‌ترین رابطه‌ها را داریم، آن‌هایی هستند که ضعف‌های خود را پنهان نمی‌کنند.

فرصت اشتباه کردن و فکر کردن را به بچه‌ها

بدهیم

پیامبر اعظم (ص) می‌فرماید: یک ساعت فکر کردن برتر از هفتاد سال عبادت است». در کلاس، اگر به دانش‌آموزان فرصت بدهیم هنگام دادن پاسخ به سؤالات فکر کنند و هر راه صحیحی را که به نظرشان می‌آید امتحان کنند، نه‌تنها روش اندیشیدن را یاد می‌گیرند، بلکه با آزمون راه‌های گوناگون برای به‌دست آوردن جواب، قدم‌به‌قدم به حل مسئله نزدیک‌تر می‌شوند. به این ترتیب، با کسب تجربه‌های گوناگون، قدرت تشخیص و توانایی فکری‌شان افزایش می‌یابد. با کشف پاسخ مسئله نیز احساس لذت می‌کنند و اعتمادبه‌نفس خوبی به‌دست خواهند آورد. در کارهای روزمره نیز عادت می‌کنند اول فکر و بعد عمل کنند. ضمن فراگیری مهارت اندیشیدن، حتی اگر جواب غلط هم باشد، ارتباط آن‌ها با معلم برقرار است و با اشارهٔ معلم به طرف پاسخ صحیح حرکت می‌کنند. در چنین فرایندی، احساس رضایتمندی افزایش می‌یابد و دانش‌آموزان از کلاس و علم‌آموزی لذت می‌برند.

مطالب مهم را تکرار کنیم

یکی از استادان دانشگاه هاروارد به نام ویلیام اچ راستنر می‌گوید: برای به‌خاطر سپردن، مطالب را بیش از یک‌بار بازگو کنید. اولین باری که مطلبی را می‌گویید، فقط شنیده می‌شود. دفعهٔ دوم فهمیده می‌شود و دفعهٔ سوم یاد گرفته می‌شود (همان).

به‌طور مستمر مفاهیم و مطالب را با کلمات گوناگون و نو بازگو کنید تا یادگیری عمیق شود و ارتباط فکری و حسی پیوسته ادامه یابد.

یکی از رفتارهایی که نشان می‌دهد معلمان به اهمیت می‌دهند و به آن‌ها علاقه‌مندند، گوش دادن به صحبت‌های آن‌هاست

